

**ORHAN ASENA'NIN *HÜRREM SULTAN* ADLI OYUNUNDAKİ
"HÜRREM SULTAN" KARAKTERİNİN KOSTÜM ANALİZİ**

Selda KULLUK YERDELEN¹⁷²

ÖZET

Osmanlı İmparatorluğu'ndaki gerilemenin ardındaki en önemli nedenlerden biri devlet işlerinde verilen kararlarda kadınların söz sahibi olması gösterilebilir. Orhan Asena'nın yazdığı Hürrem Sultan oyununda Hürrem'in tahta geçmek üzere olan Şehzade Mustafa'yı, türlü entrikalar sonucunda öldürtmesiyle birlikte padişahın iktidarının çöküşüne tanık oluruz. Osmanlı'nın en güçlü kadınlarından biri olan Hürrem Sultan'ın oyundaki kostüm tasarımı yapılırken karakterin başarısı, biçim-çizgi ve renkle belirlendiği gibi kumaşın doğru seçimine de bağlıdır. Hürrem'in kişiliğindeki yırtıcılığı, hırsı, sinsiliği verecek, adeta yılan görünümünü hissettirecek biçim, renk ve doku analiziyle seyirciye karakteri doğru algılatırabiliriz.

Anahtar Kelimeler: Tarihsel Oyun, Kostüm Tasarımı, Stil, Doku, Kumaş, Renk, Kostüm Tasarımı, Yorum, Analiz, Kostüm Tasarımcısı

**THE COSTUME ANALYSIS OF "HURREM SULTAN" CHARACTER BY ORHAN ASENA IN HIS PLAY
*HURREM SULTAN***

ABSTRACT

It is possible that one of the most important factors behind Ottoman regression is the women's interference in the final judgements of governmental matters. In the theatre play of Orhan

¹⁷² Doç.Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Sahne Sanatları Bölümü, Tiyatro/Sahne Tasarımı/İnceleme, selda.kulluk@deu.edu.tr

Asena, Hürrem Sultan, we witness the collapse of Sultan's reign because of the murder of Prince Mustafa as a result of Hürrem's contrivances. During the design period of Hürrem Sultan, one of the most powerful women in Ottoman Empire, the success of the character is connected with the correct choice of fabric as well as the form, line and the color. We can make the audience perceive the character in right way with the form, color and texture analysis which projects and the ferocity, ambition and insidiousness even the snake like aspect of Hürrem's personality.

Keywords: Historical Play, Costume Design, Style, Texture, Fabric, Color, Costume Design, Interpretation, Analysis, Costume Designer

Osmanlı İmparatorluğu XVI. yüzyılın ikinci yarısında iç çatışmalarla gücünü yitirmeye başlamıştır. İmparatorluğun duraklamasında ve gerilemesinde en büyük rolü oynayan nedenlerden biri de kadınların bir yüzyıla yakın bir süre devlet işlerine karışmaları olmuştur. Hasekilerin ya da validelerin devlet işlerinin içinde yer almaları, Osmanlı'yı dünyanın en büyük imparatorluğu haline getiren Kanuni Sultan Süleyman zamanında Hürrem Sultan'la başlamıştır.

Resim 1. Hürrem Sultan'ın Portresi

Hürrem'in, Süleyman'ın haremine kesin olmamakla birlikte cülus hediyesi olarak sunulduğu biliniyor. Hürrem, büyük olasılıkla, o sırada Polonya'nın parçası olan Batı Ukrayna'dandır. Polonya'da anlatılanlara göre, Rutenyalı bir rahibin Tatar yağmacıları

tarafından esir alınan Aleksandra Liroswska adlı kızıdır. Avrupalılar ona Roxelona demiştir.(Peirce, 1993: 77) (Bkz.Resim 1)

Saraya getirilen güzel bir Rus kızı, bütün cariyeler için asabılık gösteriyordu. 17 yaşında bir genç kız tek düze ve boğucu bir hayattan bıkmış, her fırsatta isyan ediyor, hırçınlık gösteriyordu. Bir gün asabiyeti büsbütün artmış, tahammül edilemeyecek hale gelmişti. Bu huzursuzluklardan Sultan Süleyman da haberdar edilmişti. Padişah, Roksalan'ın asabiyetine hayret ediyor, genç kızı huzuruna çağırıyordu. Roksalan, güzelliğinden ve gözlerinden taze göğüslerinden başka kuvveti olmadığını düşünemiyordu. Kadınlık gururu ile isyan etmiş, ülkeler fetheden Kanuni Sultan Süleyman' a hırçınlanıyor, tatlı, ruhu mest edici bir seda ile şikâyetler ediyordu. Sultan Süleyman şaşkın, hayret içinde bakıyordu. Roksalan'ın hiddetine, gözlerinin asabiyet içinde parlamasına, tavırlarındaki cürete tutkun oluyordu. O günden sonra Roksalan, sarayın en güzide, en sevimli simasını teşkil ediyor, Hürrem Sultan cazibesiyile, tavırlarıyla Sultan Süleyman'ın gönlüne sonsuza dek hâkim oluyordu. (Refik, 2000: 55)

Süleyman, Roksalan ile yukarıda anlatılan ilk karşılaşmasında, böylesine yakınlığı, duygusallığı ve içtenliği hiçbir kadında görmediğinin farkına varır. Kurnaz Rus kızının ismini de bu karşılaşmada koyuverir:

*Biraz soluklanmak için durdu, genç kızın iri lacivert gözlerine uzun uzun baktıktan sonra:
-Sana yakışan bir isim bilürüz,dedi. Hürrem koruz ismini, bundan böyle Hürrem'siz, bilesiz ve unutmayasız bir tanem! (...)
-Hürrem ne demek sevgili Şehzadem?
-Senin gibi can yakıp yürek tutuştururcasına gülen demektir. (...) (Meram, 1997: 204 – 205)*

İsmi Türkçede “şen” anlamına gelen Hürrem'in cariyeye olarak başlayan ve hasekiliğe uzanan yolculuğu, 1521'de ilk çocuğunun doğumundan sonra 1558 yılında ölümüne kadar uzanır. Bu da Süleyman'ın saltanatının hemen hemen tümü demektir. Bu kariyer, daha önceki geleneğin üç ana özelliğinde, yani sultan annelerinin cariyeye statüsü, bir anne- bir oğul ilkesi ve şehzade annesinin, oğlunun sancak beyliğinde yanında bulunması özelliklerinden tam bir kopuş gösterir.

Bir cariyeye ile evlilik yaparak, geçmiş gelenekten radikal kopuş, Süleyman döneminin en önemli yeniliğidir. Süleyman'ın Hürrem ile yasal evliliği, onun ilk köle cariyeye olması nedeniyle eski geleneklerin çığnenişidir. Dönemin diğer değişikliklerinin altında yatan neden, sarayda tek bir kadının sürekli yükselişidir. Güzel konuşan, yazan ve kurnaz olan bu kadın Sultan Süleyman'ı kendine bağlamayı başarmıştır.

Orhan Asena'nın yazdığı Hürrem Sultan oyunu ise Kanuni Sultan Süleyman'ın son yıllarında geçer. 1950 kuşağı yazarlarından olan Orhan Asena, oyunlarının genelinde bize insanın toplumla olan etkileşimine, bu etkileşim içinde kırılan, ezilen ve hatta yok olan bireye yönelmiştir. Hümanist bir anlayışla insandan yola çıkarak yazdığı oyunlarında bazen gündelik

yaşamda sokakta karşılaştığımız insanı (*Fadik Kız, Ayla Öğretmen, Yalan, Gecenin Sonu*) incelerken, bazen de tarih sayfalarında yerini almış liderlerden, hükümdarlardan ya da efsaneleşmiş kişilerden (*Gilgames -Tanrılar ve İnsanlar, Simavnalı Şeyh Bedrettin, Şili'de Av, Tohum ve Toprak*) yola çıkmıştır. Yazarın insandan yana oluşuyla toplumu yadsıdığı düşünülemez. Aksine, insan ve toplum ilişkilerinde insan doğasına daha uygun bir dünya yaratmak yönünde toplumu değiştirme amacı gütmüştür. İnsanı her yönüyle tanıtırken toplumla çatışmasını da sergilemiştir. Toplumdaki insanın baskılanışı ve sonunda başkaldırışı, iktidar hırsının getirdiği yıkımlar gibi temaları başarıyla oyunlarında işlemiştir (Saraç, 1970:147):

Tarihten sahneye getirilecek pek çok şey vardır. Birtakım kişiler, birtakım olaylar, birtakım sorunlar, birtakım düşünceler vb. ama bana öyle geliyor ki bütün bunları sahneye getirirken bir seçim yapmak zorundayız. Neyi getirebiliriz? Nasıl getirebiliriz? Birtakım kişiler var tarihte, bunların hangilerini seçmeli? Elbette günümüzde yaşayanı, şu adla ya da bu adla, şu yanıyla ya da bu yanıyla yaşayanı. Yalnızca yaşaması yetmez. Bu yaşantı çağımızı, insanını etkileyebilmeli. Hele toplumumuzu etkileyebiliyorsa daha iyi. (Asena, 1998 a:9)

Tarih sayfalarından aldığı kişiler arasında olan Kanuni Sultan Süleyman'ın da yıkımından etkilendiğini ve bu nedenle de Hürrem Sultan oyununu yazdığını söyler. Oyunun konusu Hürrem'in tahta geçmek üzere olan Şehzade Mustafa'yı, türlü entrikalar sonucunda öldürtmesidir. Oyunda devlet işlerinde kadınların ne kadar önemli olduğu görülür. Mustafa'nın en yetkin, yetenekli şehzade oluşu, Kanuni'nin ona büyük sevgi ve güven duymasına karşın onu öldürtmesi, Şehzade'nin komploya kurban gitmesi gibi durumların etrafında Osmanlı Sarayı'ndaki iktidar hırsı irdelenir. Diğer taraftan da bu ortamda koca bir imparatorluğu yönetme görevini yürüten Kanuni'nin iç dünyası verilir. Oyunda Osmanlı'nın bu büyük padişahının tarihsel kişiliğiyle birlikte, onun bir baba ve yaşlı bir insan olarak güçlü ve zayıf yönleri de açığa çıkar. Orhan Asena, 1982 yılında İstanbul Şehir Tiyatrolarında oyunun broşüründe yaşlanmaktan korkan bir büyük padişahın durumunu şöyle yazar:

Tarihimize, daha doğrusu dünya tarihine Büyük Süleyman ismiyle geçmiş bir insan var. Aşağı yukarı bir devre adını vermiş bir büyük insan. Bu kudretli insanı oyunun bir sahnesinde Cihangir ile o sakat, o zavallı şehzadeyle şöyle dertleşirken görürüz: “ Şu görebildiğin kadar, onun ardında göremediklerin, göremediklerinin ötesi, ondan da öte... Bütün bunlar benim oğul ve ben rahat değilim. Bir buyruğumla dağı taşı donatabilirim, krallıkları feshedip, krallıklar dağıtabilirim... Dost düşman bana Büyük Süleyman der. Ve ben senin şu çocuk, şu masum gözlerine korkusuz bakamam. İşte benim devletim, gücüm. İşte bir tiyatro kişisi... Diyebilirim ki Kanuni'yi bu bize benzemeyen yönüyle bu alelade insan tarafıyla yakalayamamış olsaydım, bu piyese başlamazdım. “ İhtiyarlık ne zaman hissettirir kendisini bilir misin oğul? Bir yalnızlık, bir terkedilmek korkusuyla geldiği zaman.” İşte bu dram bu kompleksten doğuyor ve gelişiyor. Yaşlanmakta olduğunu hisseden bir büyük tacidarın kompleksi bu. Ama ne kadar insanca.

Bir insan düşünün, dedesinin başındaki tacı çekip almış. O yalnız bunu değil, tacını kaybedenin etrafının nasıl birden boşalverdiğini görmüş. Bir gün sıranın kendisine geleceğini ürpertiler içinde düşünüp durmuş. Ve nihayet işte ihtiyarlık kapıyı çalmak üzere... (Asena, 1982: 2 – 3)

Sevdiği kadına olan tutkusu onu kendi oğlunu öldürtmeye kadar götürmüş ve bu da sağlığını iyice kaybetmesine neden olmuştur. Böylece parlak bir devrin kapanmasına tanık oluruz. 1959 yılında Hürrem Sultan oyununu yazma nedenlerinden birini de “1959’da Demokrat Parti’nin içinde yaşadığı karışık durumdan yola çıktım. Böyle bir karmaşa içinde verilecek kararın yanlışlığı ve iktidar hırsının insanlar üzerindeki etkisi benim için önemli bir malzemeydi. Vurgulamak istediğim ise iktidar hırsının dün de bugün de var olduğunu belirtmekti.” diye açıklar. (Asena, -röportaj- Şubat 1991, Ankara)

Oyundaki en önemli bir diğer ana karakter de Hürrem Sultan’dır. Turan Oflozoğlu’nun yazdığı Kösem Sultan oyununda Kösem’in iktidar uğruna canavarlaşan bir kadın olarak verilmesine karşın, Hürrem Sultan’ın, iktidarda olmadan entrikalarla devlet üstündeki kararlara karışabilmesi verilir. Sahnede olsun ya da olmasın oyun boyunca her sahnede onun soluğu hissedilir. Hürrem bir yanıyla anne dürtüleriyle hareket eden kadın olarak karşımızdadır. Diğer taraftan da Mustafa başa geçtiğinde kendisi ve çocukları öleceği için entrikalarla başkalarını öldürterek canlarını korumuş olur:

Bayezıt: (Anlamaya çalışır gibi) İyi ama valide, hak da sıra da onun değil mi? Yaşça da başça da bizden ileri olan o. (Samimi) Hem Osmanlı tahtına hangimiz onun kadar yaraşırız? Onun kadar şeref veririz?

Hürrem: (Parlayarak) Hıh... Taht... Tahtı düşünen kim? Taht umurumda mı benim oğlum? Ben tahtı değil, sizi, sizin başlarınızı düşünürüm. Onun tahtının bedeli niçin siz olasınız? Niçin benim oğullarım olsun? Bana ne Gülbahar’ın oğlundan? (Asena, 1998 b: 127)

Hürrem Sultan, içindeki iktidar hırsının kuvvetli oluşundan dolayı yaşamını ve etrafındakilerinin yaşamlarını kendi istekleriyle yönlendirir. Elde ettiklerinde güzelliği, zekâsı, dişiliği, önsezilerini kullanabilme yeteneği yatmaktadır. Kanuni’nin aşkından yararlanarak, gün geçtikçe sarayda her engeli sabırla aşar ve her şeyin zamanını bekleyerek kadınsı bir kurnazlıkla politikasını yürütür.

Hürrem: (Kızına döner, şu anda samimi bir dertleşme ihtiyacındadır.) Şimdi sen de kadınsın kızım. Ne demek istediğimi daha iyi anlayacaksın. (Dalgın) Bu saraya ilk getirildiğim günü hatırlarım. Cahil bir kızdım. Güzelliğimden başka silahım, güzelliğimden başka çeyizim yoktu. Gülbahar ise kudretinin en göz kamaştırıcı devrindeydi. Hünkârın birinci kadınıydı. Mustafa gibi bir oğul doğurmuştu. Herkes ona daha şimdiden geleceğin Valide Sultanı gözüyle bakıyordu. Bir gece Hünkâr namazdan sonra mendilini omuzlarım üzerine bıraktı, önümde parlak bir yol açmıştı; parlak ama tehlikeli. Ben tek başıma aciz bir kadın, güzelliğim hem bahtımın, hem de mevtimin sebebi olabilirdi. Sen olsaydın ne yapardın?

Mihrimah: (Düşünceli) Bilmem sultanım.

Hürrem: (Ona küçümseyerek bakar.) İşte aramızdaki fark. Sen her neye sahipsen, hazır

buldun, her istediğin sana verildi, ben her ne elde ettiysem, karşılığında hayatımı koydum ortaya. Daima tehlike içinde yaşamak, daima etrafımda düşmanlık görmek beni böyle yırtıcı yaptı. Benim burnum tehlike kokusunu bin fersah öteden alır. Sen bu hissi anlayamazsın.
(Asena, 1998 b: 124)

Hürrem'in oyunun başında verilen "...korkuyorum" repliğiyle Osmanlı İmparatorluğu'nun belirsiz düzeni içinde gelecek kaygısıyla olan tedirginliği verilir. Bu tedirginlik ve çelişki Mustafa'nın öldürülmesinden sonra daha da artar.

Hürrem: (Yalnız kalmıştır) Tanrım ben neredeyim? Biz neredeyiz? Niçin buradayız? Bu kanlı girişimin ortasında ve başında niçin ya ölmek ya da öldürmek zorunda kalıyoruz? Bu kimin yanlış hesabı? Kimin suçu? (...) (Asena, 1998 b: 135)

Korku, suç ve güvensizlik kavramları oyun boyunca ve özellikle de Mustafa'nın ölümünden sonra karşımıza çıkar:

Bayezit: (Kahredici bir ıstırap içinde) O bizim ışığımızdı, sen söndürdün. O bizim ümidimizi sen mahvettin (Ruhunun bütün isyanını haykırarak) Şimdi ne olacak bilir misin ha? Şimdi ne olacak? Öz evlatların birbirine düşecek. Birbirimizi yiyeceğiz. Düne kadar kendimi emniyette hissediyordum. Mustafa'nın ismi dahi hayatımızın teminatıydı. Şimdi kime güveneceğim ha? Kime?

Hürrem: (Oğlunu kucaklamak ister.) Oğlum.

Bayezit: (...) Babamıza mı güveneceğim? O Mustafa gibi yiğit, Mustafa gibi eşi bulunmaz bir evlada kıydı, gözleri beni mi görecek? Yoksa Selim'e, o sarı yılanı mı güveneyim istersin. Şimdi ne olacak bilir misin valide? İlk fırsatta ya Selim beni gırtlaklayacak, ya da ben onu. (Hürrem hıçkırır.)(...) (Asena, 1998 b: 188)

Sözünü ettiğimiz bu üç kavramın insan psikolojisindeki yaptırımlarına tanık oluruz. Mustafa'nın ölümüne halkın gösterdiği tepki ve şair Yahya'nın Mustafa'yla ilgili söyledikleri, Kanuni'nin hatasını anlamasına sebep olan sahnedir. Kanuni oyunun sonunda düşünmek için odasına çekilirken, iyice çökmüş bir padişahın silüetini çizmektedir.

Kanuni: (...) Serbest bırakın onu. (Yahya'yı serbest bırakırlar.) Ötekileri de. (Yahya selamlar ve çıkar.) (Kanuni Rüstem'e döner.) Onlar bize ayna tutarlar Rüstem.(Batıcı bir alayla) Yüzün temizse bak, değilse kaçın. (Çok üzgün)Ben o aynayı birkaç kere kendime tuttum Rüstem, ne söyler bilirim, (Hürrem'e döner, manalı) Artık ihtiyarladım Hürrem, aynalardaki eski yüzümü bulamıyorum. Sen bulabiliyor musun? (Rüstem'e döner.) Ya sen? (Güler, ağır, korkunç bir gülüştür bu.) Aynalardan korkunuzu anlıyorum. Tez ışık getirin bana. (arkasında diğerleri olduğu halde salona çıkmıştır. Bu sırada iç oğlanlardan biri, iki elinde iki şamdanla gelir, hünkârın önünde ilerlemek ister.)

Kanuni: (İç oğlanın elinden şamdanları alır.)Hayır, ışığımızı kendimiz götürmek isteriz.

Hürrem: (Koşar, hünkârın elinden şamdanları almak ister.) Hünkârım...

Kanuni: (Onu da kenara doğru iterek) Sen de şöyle kenarda dur. (Merdivenlere doğru yürürken) Yalnız kalmak istiyorum bu gece. Yalnız kalmak ve düşünmek. (Bu kelimedeki

*harikulade manayı sanki birden keşfedivermiş gibi birkaç kere tekrarlar)Düşünmek ...
Düşünmek ... Düşünmek ... (...)* (Asena, 1998 b: 197)

Hürrem Sultan'ın kendi hayatının tehlikeye girdiğini gösteren "...Korkuyorum" diye fısıltıyla söylediği repliğiyle oyun son bulur.

Metinde repliklerdeki ipuçları, yönetmen, oyuncu ve tasarımcılara nitelendirme ve görsel izlenim için geniş bir olanak tanımaktadır. Bir oyunun tasarım ve yaklaşım düşüncesinde, yazarın düzenlediği olay örgüsü, karakterler, diyaloglar, temadan yola çıkılarak, yönetmenin bakış açısından geçerek çizgi, renk ve doku kullanımının bunlarla ilişkilendirilmesi yatmaktadır. Kostüm tasarımcısı estetik düzeyde gerçekleştirdiği kostümlerle oyunun stilini, görünen ruh halini ve konusunu güçlendiren çeşitli düşünceleri açıklar. Tiyatro kostüm tasarımının sanatsal ve entelektüel meydan okuma olduğu bilinci ile dönem kostümlerini tasarlamaktan çok öte bir yeredir. Kostüm tasarımcısı, sahnedeki karakterlere öyle giysiler giydirmelidir ki, seyirci oyuncuyu çabucak algılayıp, o karakterin oyundaki kişiliğini, sosyal statüsünü, cinsiyetini, yaşını, ... vb. özelliklerini kavrayabilsin ve yorumlayabilsin.

Bu düşüncelerden hareketle, Hürrem Sultan'ın kostüm analizinde oyunun başından sonuna tüm kostüm değişimlerinin anlatılması yerine biçimde, renkte ve dokuda tasarımcının yola çıkacağı noktalar gösterilecektir. Oyuncunun silüetini, hem kendi konuşmalarında söylediği erk için yırtıcı, dişi, güzel, zekâ sahibi oluşunu hem de Ahmet Refik'in söz ettiği hırçınlığını kostümde uzun kol ağzlarını pençeye dönüştürerek verebiliriz. Entrikacı ve aynı zamanda yılsansı kişiliği, uzayan eteği; dişiliği, göğsünde yılanbaşını andıran dekolteyle getirilebilir. Böylece, Hürrem'in kostümünde, eteklere, kollara yapılan eklemeler ve uzunluklarla bir süre sonra her şeyin kendi ayaklarına dolanacağı düşüncesi de vurgulanabilir. Osmanlı İmparatorluğu'ndaki gerilemenin ardındaki en önemli nedenlerden biri devlet işlerinde verilen kararlarda kadınların söz sahibi olması ile ilgili ileri sürülen tezi, tasarım yaklaşımındaki bu stilize kostümle seyirciye daha iyi algılatırabiliriz. (Bkz. Çizim 1)

Resim 2. Hürrem Sultan'ın Portresi

Renk olarak çözümlendiğinde, Hürrem Sultan'ın hırsını, zekâsını, dişiliğini, yırtıcılığını vermek için kırmızı renk kullanılmalıdır. (Bkz. Çizim 1). Bu rengin tonlarındaki kışkırtıcılık, kan, heyecan, gerginlik, öfke, cesurluk gibi özellikler Hürrem'in karakter analizinde yer verilmesi, altı çizilmesi gereken özelliklerdir. Bu rengi kendisinin portrelerini yapan ressamın da seçmiş olduğunun bir rastlantı olmadığını düşünürsek yanılmayız. (Bkz. Resim 1–2) Metinde Mustafa'nın ölümünden sonra Bayezit'in Hürrem'e söylediği sözlerdeki ipucu Hürrem'in kırmızı kostüm rengini doğruluyor.

Bayezit: (Şiddetle iter onu) Sana mı? Haydi oradan. Kan kokuyorsun. (...) (Asena, 1998 b: 188)

Kanuni Sultan Süleyman döneminden önce olduğu gibi onun sarayının içindeki taht kavgaları ve ölüm kalım savaşları da çoğu masum kişinin kanının akmasına neden olur.

Hürrem: (Yalnız kalmıştır.) (...) Mustafa değerlidir bilirim. Mustafa hiç değilse şimdilik masumdur, bilirim. Ama bu kanlı çark içinde ya onun başı, ya bizim. (Asena, 1998 b: 188)

Mustafa'nın ölümünden sonra kırmızı renkli kostümlerin yerini geleceğin ne getireceğini bilememenin verdiği belirsizlik ve karanlığın vurgulanması için siyah renk gibi koyu tonlarda kostümlerin alması daha doğru olacaktır. Oyunun sonlarına doğru giydirilen koyu tonlarındaki kostümler, Hürrem'in karanlık tarafının Osmanlı'nın çöküşüne yol açması ve bununla birlikte Şehzade

Mustafa'nın babası Kanuni tarafından öldürtülmesinde oynadığı rolden beslendiğine vurgu yapacaktır.

Bayezit: (Bağırarak)Yalan mı ya? Sandınız ki onun ölümüyle her şey düzelir, hepimiz biraz daha aydınlığa kavuşuruz. (Annesinin bileklerinden yakalayıp pencerenin önüne getirir.) Bak valide, şu inen akşamı görüyor musun? Şu karanlığı? Karanlığı bekleyen şu korkunç adamları? Al-i-Osman'ın kaderi böyle olmamalıydı, babamızın kaderi böyle olmamalıydı. (Asena, 1998 b: 188)

Bir tiyatro gösterisinde doğru kostümün içindeki karakterin başarısı kumaşın doğru seçimine de bağlıdır. Tarihsel oyunların gelişen ritmine baktığımızda, padişah ve saray erkânının kendine özgü konuşmaları, hafifçe fısıldanan diyaloglardan bağırarak dışa vurulan sözel çıkışlara doğru hareketle sağlanan ritimle karşılaşılır. Ritim sürekli gerilimden rahatlamaya doğru gelişerek seyirci bundan sonra hangi ritmik modelin geleceğinden emin olamaz. Kostümdeki kumaşlarda da bu gerilimleri, karşıtlıkları, psikolojik durumlardaki değişimleri vurgulayacak doku seçimi önem kazanmalıdır. Genellikle tasarımcıların tarihsel oyun uygulamalarında gördüğümüz ve eleştirdiğimiz kostümlerinde tamamen dönem özelliklerini getirmeleridir. Bir karakter üzerinde çok çeşitli doku yüzeyi ve desen bulundurmaktan kaçınmak gerekmektedir. Örneğin kaftan için kullanılacak zengin sırmalı ve desenli kumaş, kostümün çizgisini aşmamalı ve onun toplam renk tonuna uymalıdır. Dokuda yalınlık sağlandığında, oyundaki aksiyon ve karaktere göre doğru yerleştirilen çizgi ve renk de önem kazanacaktır.

Orhan Asena'nın Hürrem Sultan adlı oyunundaki doku analizinde ise oyun ritmindeki gerilimleri yansıtabilecek karakterlerin içinde, özellikle Kanuni'nin ilk sahnelerdeki başarılı bir seferden dönen güçlü padişah etkisine karşı kişiliğindeki yaşlılık ve baba-oğul arasında kalışıyla ortaya çıkan keskin değişimler dokusal etkide de ani değişimlere gidilerek sağlanabilir. Hürrem'in kişiliğindeki yırtıcılığı, hırsı, sinsiliği verecek adeta yılan görünümünü bize hissettirecek doku ve parlaklık yakalanmalıdır. (Bkz.Çizim 1) Kostümünde dokuyu oluştururken yardımcı olan ve sosyal statüyü daha çok belirginleştiren yılan görünümlü kemer ya da başlığa yer verilebilir. Saçları oyunun ilk perdesinde sıkı bir topuzla toplanırken son perdede güvensizliği ve korkuyu vermek için gevşek bir topuzla toplanabilir.

ORHAN ASENA'NIN "HÜRREM SULTAN" OYUNU
"HÜRREM SULTAN" KARAKTERİ

Çizim 1. Orhan Asena'nın "Hürrem Sultan" Oyununda Hürrem Karakterinin Kostümlerinden Biri

Hürrem Sultan gibi karakterlerde iç elbiselerinde kemerler, kaftanlarının yakalarında broşlar ve kulaklarında küpeler kullanılarak sarayın ihtişamı vurgulanabilir. Kadınlardaki bu mücevherlerin hepsini birden aynı kostümde vermek yerine, bir sahnedeki kostümünde kemerle sağlanan dokusal zenginlik diğer perde de küpe ya da broşla sağlanarak çeşitlendirilmelidir.

Türk tarihsel oyunlarının kostüm tasarımında, tüm tiyatro oyunlarındaki gibi tasarımcının öznel bakış açısı olan yorumu içerir. Yukarıda Hürrem Sultan için yapılan analizde olduğu gibi her yorumda o sanatçının dünya görüşü, estetik anlayışı, oyuna kişisel yaklaşımı ve değerlendirmeleri yatar. Oyunun her defasında yeniden sahnelenişinde yeni bir senteze gidilir. Tasarımda amaç, gövdesel göz alıcılık, gösteriş, kostüm tarihi bilgilendirmesine ya da bir müze gösterisine girilerek karakteri idealize etmek olmamalıdır.

Orhan Asena, tarihe yönelişinde, tarihin bugünlerdeki uzantısı ile bugünün tarihteki uzantısı ve gelecekte de iktidardakilerin karşılaşılabileceği entrikaların olabileceği konusunda bizleri uyarmayı amaçlamıştır. Böyle olunca da ortaya çıkartılan kostümlerde geçmişe sıkı bir bağlılık olmamalı; hem geçmiş, hem bugün hem de yarın yansıtılmalıdır. Burada çizilen kostüm tasarımı yorumu stilize özellikler taşımaktadır. Ama ister klasik , dışavurumcu, ister grotesk ya da postmodern olsun bir kostüm tasarımcısı önerilen renk, biçim ve doku tercihlerini kendi estetik süzgecinden geçirecektir. Daha önce de aktarıldığı gibi, oyunun kostüm tasarımları gerçekleştirilirken yönetmenin oyun boyunca aktarmak istediği tema ve duygulardan yola çıkılarak yeni bir senteze gidilir. Her yeni sentezde ya da yorumda bugünün izleyicisini yakalamak hedeflenmelidir. Böylece seyirci, görsel açıdan çarpıcı, sarsıcı kostümler ve farklı bir atmosferde oyunu izlediğinde, bugün de gelecekte de aynı olayların yaşanabileceğini anlamış olur. Kostümdeki göstergeler doğru olursa ve bu da pürüzsüz bir oyunculukla tamamlanırsa, tarihsel oyun görsel olarak seyirciyi hoşnut edecektir, tıpkı oyunun özel olarak hoşnut edici olduğu gibi.

KAYNAKÇA

- Akşit, İlhan, *Osmanlı'nın Gizemi Harem*, (2000) İstanbul, Akşit Kültür ve Turizm Yayıncılık.
- Asena, Orhan, *Tohum ve Toprak*, (1998 a), Ankara, MEB Yayınevi.
- Asena, Orhan, *Kanuni Sultan Süleyman Dörtlemesi*, (1998 b), Ankara, Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Meram, Ali Kemal, *Padişah Anaları ve 600 Yıl Bizi Yöneten Devşirmeler*, (1997), İstanbul, Toplumsal Dönüşüm Yayınları.
- Peirce, Leslie P., *Harem- i Humeyyun*, (1993), İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Refik, Ahmet, *Kadınlar Sanatı*, (2000), İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Yerasimos S.-Berthier A., *Topkapı Sarayında Yaşam*, (2002), İstanbul, Kitap Yayınevi.

MAKALELER

- Asena, Orhan, (1982, Ekim) Hürrem Sultan'ı Sunarken, *İstanbul Şehir Tiyatroları Dergisi*,432, İstanbul.
- Saraç, Tahsin. (1970, Kasım) *Asena'nın Oyunlarında Toplum – Önder İlişkisi*, Türk Dili, 230, Ankara.

